

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО РУХУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

УДК 061.2(477)

Марія БАЯНОВСЬКА,

*завідувач кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін, доцент, кандидат педагогічних наук, ЗІППО,
м. Ужгород, Україна*

Анотація. У статті висвітлюються феномен виховного потенціалу молодіжного руху, чинники, що зумовлюють багатоаспектність змістових напрямів діяльності молодіжних утворень, об'єднань, організацій, їх мінливість у динаміці часопростору, вплив на реалізацію та захист прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних потреб і інтересів молоді.

Ключеві слова: виховання, виховний процес, виховний потенціал, молодіжний рух, духовний потенціал.

У нових суспільно-історичних, соціально-економічних і політичних умовах розвитку української національної системи виховання проблема виховного потенціалу молодіжного руху набуває дедалі більшої значущості.

У період гласності, демократизації суспільства розпочалося наукове переосмислення історії та становлення молодіжного руху, виховної сутності всіх його об'єктів. Важливі дослідження з цієї проблеми започаткували такі науковці, як: М. Баяновська, О. Вишневський, А. Гатенюк, М. Головатий, В. Головенько, О. Губко, І. Дмитрик, П. Дроб'язко, О. Корнієвський, В. Кузь, В. Прилуцький, Ю. Руденко, З. Сергійчук, М. Стельмахович та інші.

Молодіжний рух розглядаємо як складне, багатогранне соціально-педагогічне явище й історичний факт.

Враховуючи напрями діяльності, громадсько-молодіжні утворення, об'єднання, організації як формальні, так і неформальні дослідники (М. Баяновська, Н. Волокова, В. Головенько, О. Дорнієвський, А. Цяцько, Д. Шулікін, І. Шумський) поділяють на наступні групи:

1. Молодіжні організації, зорієнтовані на вирішення суспільно-політичних проблем. Найпомітніші серед них:

- Молоді республіканці України;
- Об'єднання демократичної української молоді (ОДУМ);
- Соціалістичний конгрес молоді;
- Ліберальне молодіжне об'єднання;
- Спілка українського студентства (СУС);
- Асоціація молодих українських політологів і політиків;
- Молодіжна організація спілки офіцерів України «Сокіл»;
- Львівський фонд «Молода Україна» та інші.

До цієї групи належать також молодіжні організації при політичних партіях та рухах.

2. Молодіжні організації, зосереджені на вирішенні соціальних проблем. Цю групу становлять:

- Спілка молодіжних організацій України (СМОУ);
- Асоціація МЖК воїнів-інтернаціоналістів України «Укрінтербуд»;
- Українська республіканська рада молодих вчених і спеціалістів;
- Палата молодих підприємців України та інші.

3. Молодіжні організації, що займаються вивченням історії, фольклору, етнографії народів України. До цієї групи молодіжних організацій належать:

- «Товариство Лева»;
- Товариство «Щире братство»;
- Молодіжне товариство «Кіш»;
- Молодіжна єврейська організація «Шахар» та інші.

4. Молодіжні благодійницькі організації. Найпомітнішими серед них є:

- Південноукраїнське благодійне товариство «Молодь за милосердя»;
- Асоціація молодіжних пошукових об'єднань України «Обеліск»;
- Республіканський молодіжний благодійницький фонд допомоги потерпілим від аварії на Чорнобильській АЕС;
- Молодіжне благодійне товариство «Гуманіст».

5. Релігійні молодіжні організації. Цю групу представляють:

- Комітет української католицької молоді (КУКМ);
- Організація «Українська молодь Христові»;
- Молодіжна рада церков Євангельських християн-баптистів України;

– Всеукраїнське православне молодіжне братство ім. Петра Могили та інші [2; 4; 5; 6; 7].

6. Молодіжні громадські організації. З-поміж інших своєю активністю виділяються:

- Українська скаутська організація «Пласт»;
- Спілка української молоді (СУМ);
- Спілка піонерських організацій України (СПОУ);
- Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ» [1; 2; 3].

Більшість із них заявляють про свою поза політичність. Виховні зусилля цих молодіжних організацій спрямовані на формування в молоді соціально-практичних вмінь і навичок, пов'язаних з культурою, історією, традиціями, обрядами, звичками і звичаями, націєтворенням, життям у суспільстві, самоідентифікацією у різних життєсферах, з природою, зміцненням здоров'я тощо.

Виховний потенціал молодіжного руху накопичувався історично, а це означає, що протягом певних історичних періодів під впливом різних чинників він зазнавав певних змін.

Вихідним положенням у досліджуваній проблемі є положення про те, що виховний потенціал молодіжного руху – це сукупність усіх наявних у ньому виховних засобів, впливів, можливостей, продуктивних сил, людських і технічних ресурсів, що виявляються і можуть виявитися за певних умов його розвитку.

Висвітлюючи сутність виховного потенціалу молодіжного руху, неможливо оминати його складники: процес виховання на рівні об'єкта та особистість молодої людини на рівні суб'єкта цього процесу. Зазначимо, що процес виховання – це процес формування, розвитку особистості, який містить не лише цілеспрямований вплив ззовні, а й самовиховання особистості на рівні інтроспекції.

Відповідно до однієї з найпоширеніших нині концепцій процес виховання в молодіжному русі розглядається як взаємопов'язана мета розвивальних виховних ситуацій (виховних справ), кожна наступна з яких конструюється з врахуванням результатів попередньої. З огляду на це, процес виховання – це саморозвивальна система, одиницею якої є розвивальна виховна ситуація (виховна справа). Розвиваються не лише вихованці, виховна діяльність, сам вихователь, його взаємодія з вихованцями; розвивається цілісний об'єкт, який, будучи системою, є чимось більшим, як сукупність компонентів.

У цілісному педагогічному процесі молодіжного руху важливе місце посідає процес виховання. Сутність, а також місце і роль цього процесу найлегше виявити, розглядаючи його в структурі більш загального процесу формування особистості. В тій частині, де формування особистості має скеровуючий, контролюючий характер, де молода людина керується свідомими намірами, діє не стихійно, а за заздалегідь окресленим планом згідно з висунутими завданнями, і проявляється виховання.

Виховання – процес цілеспрямованого формування особистості та розкриття її потенційних можливостей. Це спеціально організована, керована і контрольована взаємодія вихователя і вихованця, кінцевою метою якої є формування особистості, котра є потрібною і корисною суспільству. В сучасному розумінні процес виховання – це саме ефективна взаємодія (співпраця, співтворчість, партнерство) вихователя і вихованця.

Виховний процес має свої особливості. Передусім це цілеспрямований процес. Найбільшу ефективність забезпечує така його організація, при якій мета виховання перетворюється на мету, близьку і зрозумілу вихованцеві. Саме єдністю цілей в їх таксономії характеризується сучасний виховний процес.

Процес виховання – процес багатофакторний, в ньому проявляються численні об'єктивні і суб'єктивні чинники, які зумовлюють своєю сукупною дією велику складність цього процесу. Науково доведено, що відповідність суб'єктивних факторів, які виражають внутрішні потреби особистості, об'єктивним умовам, в яких особистість живе і формується, допомагають вирішувати завдання виховання. Чим більше за своїм напрямом і змістом збігаються впливи організованої діяльності і об'єктивних умов, тим успішніше відбувається формування особистості.

Особливість виховного процесу проявляється і в тому, що діяльність вихователя, котрий здійснює управління цим процесом, обумовлена не тільки об'єктивними закономірностями. Це значною мірою мистецтво, в якому виражається своєрідність особистості вихователя, його індивідуальність, характер, його ставлення до вихованців.

Складність виховного процесу полягає і в тому, що його результати не так яскраво і швидко виражені, як, наприклад, у процесі навчання. Між педагогічними проявами вихованості або невихо-

ваності пролягає довгий період утворення необхідних якостей і властивостей особистості. Особистість піддається одночасному впливу багатства різнохарактерних впливів і накопичує не лише позитивний, а й негативний досвід, що потребує корегування. Складність виховного процесу молодіжного руху зумовлена й тим, що він надзвичайно динамічний, гнучкий, рухливий і мінливий.

На створення виховного потенціалу молодіжного руху впливає низка факторів:

- розгортання молодіжного руху в світовому масштабі і в середині певної країни;
- історичні та соціокультурні події, що відбуваються в певній історичній рамці;
- географічне розташування держави, її регіонів;
- державна молодіжна та освітня політика, її втілення в життя;
- демографічна карта держави, її регіонів;
- громадянська і політична культура народу [1; 2; 3; 4; 5].

Розглянемо виховний потенціал молодіжного руху на прикладі Закарпаття з опорою на історичну рамку 20-30-х років ХХ століття. Це – міжвоєнний період, коли Закарпаття згідно з Сен-Жерменським договором входило до складу Чехословаччини. Саме цей період відзначається широким спектром молодіжних громадських утворень, об'єднань, формувань. Активно діяли: скаутська організація єврейської молоді «Кадіма Гашомер», молодіжна організація «Пласт» українського напрямку, молодіжне фізкультурне товариство «Сокіл», спортивно-протипожежне товариство, фізкультурна організація «Січ», Карпатська Січ, чеська скаутська організація «Юнак», угорська скаутська організація «Черкес», молодіжна організація «Русский Скаут», молодіжна пожежно-спортивна організація «Луг», спортивний клуб «Русь», молодіжна організація сільської пластової молоді «Село-Пласт», молодіжні християнські організації «ОГМ-КАЛОТ», Товариство пресвятого серця Христового та інші [1, с. 56-60].

Кожне з вищеназваних утворень, об'єднань, формувань мало свій виховний потенціал, який містив мету, принципи, методи, форми і засоби виховання особистості, певну структуру організації діяльності.

Ось, наприклад, джерелом і засобом пластового виховання було: християнське виховання (любов до Бога); національно-патріо-

тичне (любов до Батьківщини, до природи); естетичне виховання, яке базувалося на автентичному народному мистецтві; трудове виховання, яке спрямовувалося на господарчу діяльність, і фізичне – зорієнтоване на збереження здоров'я.

Пластову систему виховання з її потенціалом вважаємо ефективною в плані формування особистості нового типу, її традиції необхідно відроджувати і поширювати на теренах України.

У молодіжному русі пластова система виховання повинна відігравати відчутну роль, оскільки змістова її діяльність має позитивне, добродійне спрямування.

Виховний потенціал молодіжного руху сьогодні – це вагомі наукові напрацювання і їх практична реалізація в роботі з молоддю, організація виховання в особистісному й аксіологічному вимірах, перетворення молодіжного руху на школу життя особистості, в якій повинен формуватися духовний і трудовий потенціал молодої людини відповідно до реального розгортання у часі в межах життєвого шляху людини.

Фундаментальним для онтогенезу особистості слід визнати духовний потенціал, що розглядається як інтегральна характеристика психічних можливостей (інтелектуальних, емоційних і волевих) її самореалізації.

Духовний потенціал характеризує можливості індивіда, що визначаються рівнем соціального розвитку особистісно-природних нахилів.

Не менш важливим є творчий потенціал особистості, який не обмежується лише сферою праці. Він базується на основі духовного та трудового, але є тим фондом, який відображає здатність людини до перетворень у будь-якій з соціальних форм життєдіяльності, в тому числі й художньо-мистецькій.

Отже, виховний потенціал – це сила, джерело, можливість, запаси, які можуть бути приведені в дію, використані для вирішення певних завдань, досягнення мети, можливостей молодіжного руху в конкретній сфері діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Баяновська М. Р.* Роль молодіжних організацій в культурному відродженні Закарпаття (20-30-ті роки ХХ-го століття) / М. Р. Баяновська // Науковий вісник Ужгородського державного університету. – Серія «Історія». – Вип. № 3. – Ужгород, 1999. – С. 56- 60.
2. *Bajanowska M.* Subkultury i dewiacje zjawiskami niebezpiecznymi / Marija Bajanowska // Zaradzanie bezpieczentwem. – Kragow, 2000. – S. 56-59.
3. *Баяновська М. Р.* Молодіжна субкультура в генезі культури поколінь: ретроспективний аналіз / М. Р. Баяновська // Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття: Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-прак. конф. – Мукачеве, 22-23 березня 2012 р. – Мукачеве: МДУ, 2012. – С. 102-105.
4. *Головатий М. Ф., Бебик В. М.* Формування у молоді громадянської позиції в умовах становлення Української державності (методологічний аспект) / М. Ф. Головатий, В. М. Бебик // Молодь України: Стан, проблеми, шляхи, розв'язання. – К.: УНДІ проблем молоді, 1994.
5. *Гончарова Т.* Дитячі громадські організації України – на захист прав та інтересів дітей / Т. Гончарова // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С.11-16.
6. *Католицька Акція української молоді: Конституційний статут.* – Львів, 1935. – 21 с.
7. *Українська молодь Христові.* – Львів: Б-ка УКО, 1933. – 55 с.

UPBRINGING POTENTIAL OF THE YOUTH MOVEMENT AS SOCIAL-PEDAGOGICAL AND HISTORICAL-CULTURAL PHENOMENON

Mariya BAYANOVSKA,

*Ph. D., head of the chair of the methods of teaching social and humanitarian subjects, associate professor,
Uzhgorod, Ukraine*

Annotation. *the article throws light upon the phenomenon of the upbringing potential of the youth movement, factors that cause the many aspects trends of the activity of youth formations, organizations, associations, and their changeability in the dynamics of life, their influence on the social life, creative activity, satisfaction of their needs and interests.*

Key words: *Education, educational process, educational situation, education and formation of personality, children and youth organizations, educational cooperation, partnership, youth movement, educational potential of youth movement.*